

צורכי מידע וערוצי מידע בקהילת הקיבוץ : חקר מקרה /

גתית בן-לולו חתמוף

צרכי המידע בעידן חברת המידע הולכים וגדלים ונעשים למשמעותיים יותר. ככל שההתפתחות הטכנולוגית מתקדמת נפתחים מקורות מידע רבים בפני כלל האוכלוסייה, בין השאר באמצעות תקשורת אינטרנט, והצורך במידע לפתרון בעיות בחיי היומיום גדל והולך. מערכות החיים הפכו מורכבות ומנוכרות יותר וגדל הצורך בכלים שיאפשרו למצוא את הדרך בסבך הרשויות החברתיות, המשפטיות, הממשלתיות, העסקיות והאחרות שהולכות ומתרבות ללא הרף (Stanton-Jones, 1978).

קיימת על כן חשיבות רבה לחקור את צרכי המידע של הקהילה על מנת לגבש הבנה של צרכים אלו ובהתאם לגבש דרכים לספק את צרכי המידע באופן היעיל ביותר.

בישראל בוצעו מחקרים העוסקים בצרכי מידע קהילתי של אוכלוסייה עירונית. ורדה שמש, לדוגמה, חקרה את צרכי המידע של אוכלוסיית העיר הרצליה (שמש, 2002).

ייחודו של מחקר זה טמון בכך שהוא עוסק בצרכי מידע של קיבוץ, המייצג אוכלוסייה ייחודית בפני עצמה, ובעלת מאפיינים ייחודיים וצרכים השונים מהותית מהצרכים בקהילה העירונית. קיימים מאפיינים ייחודיים לחברי קיבוץ ולחיים בקיבוץ. צרכי המידע של הקיבוץ במאה ה-21 שונים מצרכי המידע במאה הקודמת. מקיבוץ מסורתי הופך הקיבוץ ל"קהילה שיתופית" בשל תהליכי הפרטה ושינויים אחרים אשר חייבו הערכות מיוחדת על מנת לשרוד כלכלית בעולמנו. עבור הקיבוצים, חשיבות רכישת ידע בתחום המקצועי והניהולי הפכה חיונית לביצוע המעבר הנדרש לעידן חברת המידע והידע. קיבוצים החלו להבין שלא די בחקלאות מסורתית על מנת להתקיים (רוזנר וגץ, 1996). יש צורך בתעשייה מודרנית, אך יש גם צורך בניהול הקיבוץ כארגון עסקי המשקלל עלות מול תועלת, הפסד מול רווח. האתגר העיקרי העומד היום בפני הקיבוץ הוא הבטחת המשכיותו והצלחה בהשתלבות בענפי משק מגוונים שיבטיחו את קיומו. הענקת המשקל הראוי למידע זמין על מנת ללמוד באופן בלתי פוסק את השוק וענפי המשק, כתנאי הכרחי להישרדות.

מטרת מחקר זה הינה בדיקת צרכי המידע וערוצי המידע של חברי הקיבוץ, ובחינת ערוצי המידע בהתאם לצרכים ובהתאם לכך ניתנת המלצות לערוצים אופטימליים והעברת המידע האנלוגי הקיים למידע דיגיטאלי. דבר זה התבצע באמצעות ראיון חצי מובנה שהתבצע פנים מול פנים על מנת להגיע להיכרות טובה עם חברי הקיבוץ וצרכי המידע הייחודיים שלהם. איתור צרכי המידע והבנתם שימש בסיס לתכנון ולהקמת סל שירותי מידע דיגיטאלי שיענה על הצרכים הללו על פי הגישה הבינתחומית שהוצגה על ידי שיפרה ברוכסון ארביב. גישה זו פועלת לחיבור הטכנולוגיה

מצד אחד לצרכים האנושיים מן הצד השני, ובכך תתרום לשיפור איכות החיים של הפרט ושל הקהילה (Baruchson-Arbib, 1996; ברוכסון-ארביב, 2000). אוכלוסיית המחקר כללה 14 נבדקים שבאו בשיטת "כדור שלג", חבר מביא חבר. חלק ב' של הראיון נועד לאיסוף נתונים דמוגרפים וסוציו-אקונומיים.

הקיבוץ מוגדר כהתאגדות חופשית של אנשים למטרות התיישבות וקליטה, המקיימים "חברה שיתופית" שישודותיהם: בעלות הכלל על הקניין, שוויון, עבודה עצמית ושיתוף בכל שטחי הייצור, הצריכה והחינוך (חיים גבתי, 1987). הגדרה זו הולמת את הגדרתו של קינג (1971) המגדיר קהילה כיחידה על בסיס מקומי (קבוצה מקומית), אשר בה אנשים משתפים פעולה כדי להתקיים מבחינה כלכלית, חברתית ותרבותית.

ממצאים עיקריים מהמחקר: עלו צרכי המידע של חברי הקיבוץ כאשר רוב הצרכים שהועלו ניתו להגדרים כצרכים בסיסיים לחיי היום יום המהווים את הבסיס לקיום יום יומי תקין וככל שהצורך הוא בסיסי לניהול חיי היומיום יותר מרואיינים העלו את אותו הצורך.

בראש סולם צרכי המידע של חברי הקיבוץ מופיעים נושאים הקשורים במרפאה, תרבות, אחזקת דירות, קבלת קהל וצרכנייה. כל המרואיינים ללא יוצא מן הכלל העלו את הצורך למידע בנושאים אלו, וכן הביעו את דעתם שלנושאים אלו חשיבות עליונה. צרכי מידע נוספים שעלו בחשיבות גבוהה הם בתחום התחבורה, תקשורת וציוד רפואי. לאחר מכן עלו צרכים בנושאי הועדות בקיבוץ, נושאים פיננסיים, לימודים, חינוך וזכויות הצרכן. בתחתית סולם צרכי המידע של חברי הקיבוץ מופיעים נושאים הקשורים במספרה ובשמרטפות.

ערוצי המידע בקיבוץ מטרתם לספק מידע לחבריה. ישנם ערוצי מידע יעילים יותר ויעילים פחות אך, לא בהכרח ערוצי המידע הינם בהלימה לצרכי המידע. בנוסף ישנם צרכי מידע שאף ערוץ מידע קיים לא מספק צרכים קרי, אין מידע על הצורך כלל.

ערוצי המידע הנפוצים בקיבוץ הם, ערוץ טלוויזיה פנימי הנותן מידע על שירותים שונים שהקיבוץ מציע לחבריו, כגון בירור בנושאי אחזקת דירות, בירור אם יש כלי רכב פנוי, מועדי פתיחת המרפאה ולוחות זמנים לרופא / אחות, ספר טלפונים וכתובות מעודכן, מועדי פתיחת הבריכה של הקיבוץ, וכיו"ב. ישנם מספר בעיות מרכזיות בערוץ זה ראשית, מידע לא רלוונטי לאחוז ניכר של המשתמשים. שנית, מידע לא מעודכן ולא פעם קרה שהמשתמש הוזן במידע שגוי. שלישית, גורם הזמן בהעברת השקופיות הרבות הינה משמעותית מאד, במידע והמשתמש לא הספיק לקלוט או לרשום את המידע שעל גבי השקופית הוא צריך להמתין שכל סבב השקופיות יסתיים ולחכות לשקופית הרלוונטית.

חברי הקיבוץ משתמשים בלוח המודעות שבחד האוכל על מנת ללקט מידע רלבנטי רצוי, כגון נהג תורן, אירועי תרבות, לויז לארוחות, שעות קבלת קהל של בעלי תפקידים בקיבוץ ועוד. לוח המודעות עמוס במידע, המידע לא מאורגן וחסר רציפות ועדכניות ובל נשכח ששימוש בערוץ זה מצריכה שימוש רב בנייר ומשאבים כלכליים.

ערוצי מידע אנושיים האוצרים תחת ידם מידע רב כוללים את סדרנית הרכב ומזכירות הקיבוץ. סדרנית רכב מטפלת בתורניות רכב, הזמנת רכב לחברים, נהג תורן וכן העברת מידע בנושאים אלו המרוכזים אצלה בלבד ואין העברת מידע בשעת הדחק. העברת המידע כוללת בירוקרטיה המורכבת ממספר שלבים הגורמת לאיטיות קבלת המידע ויוצרת תלות בין החבר לבעל התפקיד. מזכירות הקיבוץ זהו מקום המרכז תחתיו מידע רב בנושאים רבים, שרוב המידע נמצא בראשם של בעלי התפקידים המרכזיים או מאוחסן ומתויק בקלסרים.

הקיבוץ כותב חוברות מידע המכילים נושאי מידע שונים הקשורים לניהול, כספים, ועדות, ענפי המשק ועוד חוברות אלו נקראים "עד-כאן פלוס" חוברות אלו יוצאות לפי תקופות ולא ברמה שבועית או חודשית גורם ליצירת חללי מידע בנושאים החשובים לחברי הקיבוץ. תוכן החוברות כללי ודל במידע ולא תמיד מובן כהלכה בייחוד נושאים הקשורים לכספים.

ערוץ מידע נוסף אלו דפי המידע המופצים בתיבות הדואר של חברי הקיבוץ. דפי מידע אלו הולכים לאיבוד אם בשל עומס התיבה או בגלל שהנייר הקטן. הודעות לטווח ארוך הכוללות תאריכים, שעות ומיקום המידע ישכח בגלל שדף המידע ניזרק או הלך לאיבוד והתוצאה איבוד מידע.

המחקר התמקד בשאלות שלהלן: 1. מהם הצרכים העיקריים של חברי הקיבוץ ובאלו ערוצי מידע הם משתמשים ומדוע? 2. האם הספרייה מהווה מוקד מידע והאם ישנה העדפה לכך בקיבוץ? שאלות אלו נגעו באספקטים שונים של צרכי וערוצי מידע אפשריים בקיבוץ, התבססו על שיטת מחקר איכותנית ונתחו בתהליך ניתוח תוכן.

מס' המיון בספרייה:

E307.776 בן-לול. צר תשס"ח

מס' מערכת בספרייה:

1156971